سیستەم لە ئاست جددیەت و گاڵتەجاڕیی … ئەحمەد ڕەسوڵ

ئۆتۆرێتی لەسەر دیسپلین و یاسا بینادەکرێت.

کە دەڵێین یاسا دەبێت هێما بۆ ئەوە بکەین چ هەستێک لە یاسا؟!

یاساگەلێک کە کەشوهەوای فەزای گشتی دەکەنە کەشوهەوای نێو دەزگاکان، دەزگاکانیش قاندراو بە هەوایەکی خنکێنەر. هەوای یاسا توندەکانی چاودێری و سزا. واتا هەواڵدان بۆ سیمیلاریزەکردنی فەزای گشتی “جا فەزای گشتی- واقعیی وەک شوێنەکانی پێکگەیشتن و کۆبوونەوەی هاونیشتمانییان لە بابەت پارک، ناوەندە کلتوری و فەرهەنگییەکان، شەقام و قاوەخانەکان …هتد بێت یان فەزای گشتی- مەجازی وەک تۆڕەکانی پێکگەشتنی کۆمەڵایەتی و ماڵپەڕ و ڕووبەرەکانی دەربڕینی بیروڕا و گفتوگۆی خەڵک لە ڕێگای هێڵەکانی ئینتەرنێت و ئامێرە تەکنەلۆژییەکانەوە بێت” بە فەزای نێو دەزگا بیرۆکراتییەکانی جەستەی ئۆتۆرێتی خۆی. یاساگەلێک کە نوێنەرایەتی ئۆتۆرێتی دەکەن دژ بە هەناسەدانی ئازادانەی تاکەکەسەکان.
لێرەدا یاسا بەجۆی ئەوەی ئازادیی فەراهەم بکات و بیپارێزێت خۆی دەبێتە مەترسی دژ بە ئازادیی تاکەکەسەکان. کەسەکان دەبێت ڕەفتار و گوفتاریان لە چوارچێوەی یاسا و دیسپلین بێت، هەڵبەت یاسا و دیسپلین کە لە خزمەت ئۆتۆرێتیدایە. واتا یاساکان و ڕێنماییەکان کە بەسەر دەزگاکاندا دادەسپێنرێت و دواتریش هەوڵدەدرێت هەمان ئەو ئەتمۆسفیرە کۆنترۆڵکراو و دەستبەسەرداگیراوەی نێو دەزگاکان بگوازرێتەوە بۆ نێو فەزای گشتی. واتا هەمانشێوەی ئەتمۆسفیری نێو دەزگاکان، ئەتمۆسفیری فەزای گشتییش کۆنترۆڵبکرێت و دەستیبەسەردابگیرێت.

لەم جۆرە سیستەمەدا ئۆتۆرێتی هیچ نییە جگە لە دەسەڵاتدارێتی بەسەر کۆمەڵگا وەک ڕووبەرێکی گشتیی کۆمەڵایەتی، گروپ و تاکەکەسەکاندا بەمەبەستی هەرچی زیاتر بەندەنگکردنیان کاتێک سیستەم پێویستی بەبێدەنگییە “هەڵبەت لەم دۆخەدا بێدەنگیی مانای نەبوونی بەرەنگاری و ناڕەزایەتی دەگەیەنێت” وە دەنگپێهەڵبڕینی کۆمەڵانی خەڵک کاتێک سیستەم پێویستی بە مانۆڕی گۆڕینی هێز، توانایی و گۆڕینی خۆی. واتا لە نێو ئەم جۆرە سیستەمەدا نەبێدەنگیی، بێدەنگیی ئینسانەکان خۆیانە و نە دەنگهەڵبڕینیان،

هاتنەدەنگیی ڕاستەقینەی ئینسانەکان خۆیانە. بەڵکو هەم بێدەنگیی و هەم دەنگهەڵبڕینی خەڵک “لەم دۆخەدا”، بێدەنگیی و دەنگهەڵبڕینی سیستم خۆیەتی، بۆیە ئیتر شتێک نامێنێت بەنێوی دەنگ و بەرجەستەکردنی کۆمەڵگا بە ئەوەی لە نێو هەناویدایە، بۆیە شتێک بەنێوی ئازادیی تاک و گروپەکان لەمجۆرە سیستمەدا نەک ناتوانێت هەبێت بەڵکو دەبێتە هەڕەشە بەسەر سیستمەوە.

بۆیە ئەم جۆرە لە سیستم بەگشتی، دۆخی جدییەت و وابەستەیی دەکاتە دۆخی باو و زاڵ لە ژیانی ڕۆژانەییدا. دەزگاکان و فەزای گشتیی دەبنە شوێنی نمایشی یاساکان و دیسپلینەکان بە ئامانجی کۆنترۆڵکردن و بەڕۆبۆتکردنی تاکەکەسەکان.

ئۆتۆرێتی “لەمجۆرە سیستمەدا” واتا دەسەڵاتی بێسنوور و لەدەرەوەی کۆنترۆڵ و چاودێریی بازنەیەک لە کەسانی سەروویاسا و سەروولێپرسینەوە بەسەر تەواوی دەزگاکاندا، بەسەر دەسەڵاتدارێتی خۆشیدا. واتا ئەم جۆرە لە سیستم نە کۆمەڵگا و تاکەکەسەکانی کردووە بە ئامانجی خۆی بەمەبەستی لە خزمەتدابوون و پاراستنیان، وە نە بەرژەوەندی گشتیی و ژیانی پێکەوەیی ئینسانەکانی کردووە بە ئامانج، تەنانەت نە یاساکان و دەزگاکانیشی کردووەتە ئامانجی خۆی، بەڵکو ئەوەی لە ئامانجیدایە و لە هەناویدا چێنراوە بە لەخزمەتدابوون و پاراستن، دەسەڵات و ئۆتۆرێتیی بازنەیەکی بچوکە کە دەشێت بنەماڵەیەک بێت یان زیاتر وە یان گروپێکی پێکهاتوو لەگەڵیەکدا یان هەندێجار تەنها کەسێکە لە لوتکەی هەڕەمەکەدا.

سیستم وەک ڕوخسارێکی گرژومۆن، گاڵتەجاڕیی وەک دژوەستانەوە بە سیستم

ئیتر لێرەدا سیستم و ئۆتۆرێتی دەیانەوێت بچنە هەر کونج و کەلەبەرێکەوە و هیچ پنتێک نەمێنێتەوە لە ژیانی کۆمەڵگا و ڕووبەری گشتییدا دەستیانپێڕانەگەیشتبێت و بە یاسا و ئەمر و نەهییەکان دیسپلین و کۆنترۆڵنەکرابێت. بۆیە سیستم هەموو ڕووبەرێک بە جددیەت و ڕەسمییەتی خۆی دادەپۆشێت. واتا سیستم، هەم دەزگاکان و هەم فەزای گشتی “واقعی و مەجازی” دەکاتە شوێنی بەلاغە ڕەسمییەکان و قسە و گوتارە جددیەکانی دەسەڵاتی خۆی. بەڵام لێرەدا دەبێت هێما بە ئەوە بکرێت، کە پێشتر باسلەوەکرا کە بێدەنگی و دەنگهەڵبڕینی خەڵک ئەو کاتەیە کە سیستم دەیەوێت، واتا سیستم دیاریدەکات کەی ئینسان بێدەنگ بێت و کەی دەنگی هەبێت. بەهەمانشێوە سیستم خۆی ئەوەش دیاریدەکات کە چۆن و کەی و تا چەند بۆمان هەیە کۆمیدی و نوکتەباز بین. واتا ئەوە سیستمە کە دەمانکاتە بوقی دەنگدانەوەی نوکتە و

گاڵتەجاڕییەکانی خۆی. ئۆتۆرێتی لە هەندێ ساتدا "کە زۆر نیین" نوکتەییەک و کۆمیدیایەک دەنێتە گۆڕێ و لە دوای ئەوەوە ئەمە بەمان هەیە پێبکەنین و نوکتە و فشقیاتەکەی ئەو چەندین جار بڵێینەوە و سەرسام ببین پێی لە شادیهێنیی و خەندەزاییدا. تەنانەت لەم دۆخەدا ئەگەر تاکەکەسەکان پێکەنینان نەیات و نوکتەکەی ئۆتۆرێتیی و سیستەم بە نوکتەکی خۆش و خەندەهێن نەزانن و دانەنێن، دەکەونە بەرەی دژ بە دیسپلین و دژ بە یاسا و لەوەوە دژ بە سیستەم.
بەوپێیەی ئەم جۆرە لە سیستەم هەر ناجددیبونەک بە دەرچوون لە دیسپلین دادەنێت و هەر جۆرە گاڵتەجاڕییەک بە لەقبوونی دەسەڵاتی خۆی دەزانێت، هەڵبەت جگە لەو ساتانەی کە خۆی بەرهەمهێنەی ناجددییبوونە وەک پێشتر هێمای بۆ کرا، بۆیە هەموو کات و لە هەر شوێنێک سیستەم لە ڕێگای یاسا ڕاگەیەنراو و ڕانەگەیەنراوەکانیەوە، لە ڕێگای دیسپلینە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانیەوە، شوناسیی جدییبوون و ڕەسمییەت وەردەگرێت. جدییەت و ڕەسمییبوون سەر بە سیستەم و ناجددییبون و ناڕەسمییبوون دەبێتە لاساریی و بێگوێیی لە ئاست سیستەمدا. لەرەوە گاڵتەجاڕیی و فوکاهەت مانای یاساشکێنیی و لادەریی "لادان" وەردەگرن و دەبنە دوژمنی سیستەم. لە دۆخێکی وەهادا هەر جۆرە فشقیات، نوکتە و گاڵتەجاڕییەک کە بەدەر لە ڕێپێدان و مۆڵەتی دەسەڵات و سیستەم بێت "واتا لە دەرەوەی ئەو سات و مەبەستە بێت کە سیستەم و ئۆتۆریتی خۆی بەرهەمهێنەی ئەو فشقیات و گاڵتەجاڕییە" وەک کردەیەکی یاخیگەرانە و دژ بە سیستەم لەلایەن سیستەمەوە و وەک کردەیەکی شۆڕشگێڕانەی ئازایانە و ئازادانە لەلایەن خەڵکەوە هەژماردەکرێت.
کاتێک باس لەمجۆرە لە سیستەم دەکرێت و ئەو خواستە توندەی دەسەڵاتخوازیی ئاماژەی پێدەکرێت، خۆبەخۆ مەرج نیە کە سیستەم و دەسەڵاتدارێتیەک لە بەردەمماندا بێت لە بابەت کۆریای باکوور و بەدەر لەوە نەتوانین بە ناونانی هیچ سیستەم و ئۆتۆرێتییەکیدی بەکاریبهێنین. سیستەمێک و دەسەڵاتدارێتییەک کە لە کوردستان لە دوای ڕاپەڕینەوە "بە تایبەت و بە دیاریکراوی لە دوای کەوتنی بەعسەوە لە ٢٠٠٣" پایەدارە و کاری بۆ دەکرێت لەمجۆرە سیستەمەیە بەڵام هێشتا توانایی داپۆشینی هەموو درز و کەلەبەرێکی نێو کۆمەڵگای ئێمەی نیە و هێزی لەنێوبردنی ئەو پەڕاوێزی خۆبەرجەستەکردنی خەڵک "بە هەموو شێوازەکانیەوە" ی نەبووە. واتا خواستێکی توندی دەسەڵاتخوازیی و هیرارکیەتێکی ئۆتۆرێتی کە هەنگاو بەرەو دامەزراندنی سیستەمێکی لەوجۆرە دەنێن ئامادەن، بەڵام هێشتا توانایی سەراپاگیری و دیسپلینی نەگەیشتۆتە ئاستی کۆنترۆڵکردن و دەستبەسەرداگرتنی تەواوی ڕووبەری گشتی و هەموو کۆمەڵگا.

کۆمەڵگای کوردی لە دوای ساڵی ٢٠٠٥ ەوە "هەڵبەت پێشتریش ناڕەزایەتی و بەرەنگاربوونەوەی سیستەم بە جۆری جیاواز و لە وێستگەی جیاواز و لەسەر ڕووداو و بڕیاری جیاواز هەبوون، بەڵام مەودایەکی کۆمەڵایەتیی بەرفراوانیان نەبووە، بەڵکو ئەوە لە دوای ٢٠٠٥ ەوەیە کە ناڕەزایەتی و توڕەیی خەڵک بە جۆری جیاواز تەعبیر لە خۆی دەکات و لەسەر ئاستێکی گشتیی و کۆمەڵایەتیی بەرفراوان خۆی بەرجەستە دەکات" دەستیکردووە بە ئەزموونکردنی هەموو ڕێگاکانی بەرەنگاریی و بەرجەستەکردنی ناڕەزایەتی و توڕەبوونەکانی خۆی لە ئاست دەسەڵاتدارێتیەک کە جگە لە بەرژەوەندییەکانی خۆی و پترکردنی هەژموونی خۆی بەسەر کۆمەڵگاوە هیچیدیکە نازانێت. لە ساڵی ٢٠٠٦ و سوتاندنی مۆنیومێنتی شەهیدانی کیمیاباران لە هەڵەبجەوە تا ئێستا ڕێگاکانی ناڕەزایەتی توندوتیژانە، سوتاندن، خۆپیشاندانی بەردەوام و گردبوونەوەی بێشومار و تا دەگات بە ئۆپۆزیسیۆنی پەرلەمانی و دواتر بە هاوار و توڕەبوونەکانی سەر تیڤی و وتار و نوسین لە مێدیا و ئەم چەند ساڵەی دواییش لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا. بەڵام بە درێژایی ئەم هەموو ساڵانە و لە تەنیشت هەموو جۆرەکانی ناڕەزایەتی و کردەی بەرەنگارییەوە، شێوازێکی دیکەی بەرەنگاریی و دژوەستانەوە بە سیستەم، بە دەسەڵاتدارێتی و بە تاکەتاکەی دەسەڵاتدارانیش و لەسەر هەر ڕووداو و دیاردەیەک، شێوازێکی کاریگەر و زوو بڵاوبووەوە بە نێو کۆمەڵگادا، شێوازی شیعری ساتیری، نوسینی کۆمیدی، کاریکاتێری ڕەخنەگرانە و فشقییات بە یاسا و دیسپلیەکان، ڤۆیسی قەشمەریکردن بە سیستەم و ڤیدیۆی گاڵتەپێکردن و پێڕابواردنی هەندێجار، بە سیستەم و دەسەڵاتدارێتییەکە، هەندێجار بە دەزگاکان و دەسەڵاتداران بووە. ڤیدیۆی گاڵتەجاڕانەی زۆر بڵاوبووەوە بە نێو خەڵکدا لە نموونەی ڤیدیۆکانی کۆچکردوو کاک عەبدوڵڵا هەڵەبجەیی، چەند ڤیدیۆکەی کاک سەردار "لەبەینی دوو کەوانەیا" لە ماوەی پێشوو، هەروەها لەم چەند ڕۆژەی پێشوو ڤیدیۆی کەسێکە لە پشت "وابزانم" بلۆکەکەوە بەشێوازی چاوشارکێ لەسەر کەمپەینی "کوا٤٠٠ملیارەکە؟".

لەوانەیە هەندێک وابزانن یان وایڕادەگەیەنن کە گوایا ئەو شێوازە لە ڕەخنە و دژوەستانەوە بە ڕووی دەسەڵاتداراندا، بێکاریگەر و تەنانەت جۆرێکە لە خۆخاڵیکردنەوەی بێئەنجام کە کاریگەریی لەسەر هێوربوونەوەی توڕەیی خەڵک دادەنێت لە پەنانەبردنە بەر ڕێگاکانیتری بەرەنگاریی. بەڵام من بەپێچەوانەوە دەیبینم، جگە لەوەی یەکێک لە ئامرازە گرنگ و ئاسانەکانە بەدەست خەڵکەوە بۆ فشاردانان لەسەر دەسەڵات و دەسەڵاتداران و تەنانەت بەڕادەیەک دەتوانین بڵێین کاریگەرە لەسەر بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی

میللیی و کۆیی لە بەڕووداوەستانەوەی دەسەڵات و دەسەڵاتداراندا، ڕێگایەکی کاریگەریشە لەسەر دەسەڵاتداران بەڕاددەیەک هێندەی وێنەی دەزگایەک یان دەسەڵاتدارێک بە چەند ڕستە و گوزارشێکی قەشمەرجاڕانەوە دەزگاکان و دەسەڵاتداران بێزار و نیگەران دەکات، لەوانەیە بە چەندین ئامرازی دیکەی فشاردانان نەتوانن ئەو کاریگەریە جێبهان□□ن لەسەر دەسەڵاتداران. قەشمەریپێکردن و تانەلێدانی دەزگاکان بە گوزارش و وێنەی گەپئامێز و فشقیاتئامێزەوە دەتوانێ زەبرێکی کاریگەرتر بێت کە لە شکۆی ڕەسمیی ساختەچییانە و قاوغی بەتاڵی جدییانەی دەسەڵات و دەسەڵاتداران بدرێت.